

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
природничо-географічний факультет,
кафедра географії та методики її навчання (Україна),
Інститут педагогіки НАПН України,
відділ методики навчання географії та економіки (Україна),
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
природничо-географічний факультет, кафедра географії (Україна),
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова,
геолого-географічний факультет (Україна),
Софійський університет імені Святого Климента Охридського (Болгарія),
Ойцовський національний парк (Польща),
Білоруський державний педагогічний університет імені Максима Танка,
факультет природознавства, кафедра географії
і методики викладання географії (Білорусь),
Газета «Краєзнавство. Географія. Туризм» (Україна),
Гайворонський районний краєзнавчий музей, Кіровоградська область (Україна)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

*VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ)*

«ГЕОГРАФІЯ ТА ЕКОЛОГІЯ: НАУКА І ОСВІТА»

9-10 квітня 2020 року

Умань
2020

*Затверджено до друку Вченою радою природничо-географічного факультету
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(Протокол № 8 від 31 березня 2020 р.)*

Редакційна колегія:

Браславська О.В. – доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедри географії та методики її навчання, УДПУ імені Павла Тичини (відповідальний редактор);
Лаврик О.Д. – доктор географічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини (заступник відповідального редактора);
Денисик Г.І. – доктор географічних наук, професор, зав. кафедри географії, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського;
Миколайко В.П. – доктор сільськогосподарських наук, професор, декан природничо-географічного факультету УДПУ імені Павла Тичини;
Совгіра С.В. – доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедри хімії, екології та методики їх навчання, УДПУ імені Павла Тичини;
Красноштан І.В. – кандидат біологічних наук, доцент, зав. кафедри біології та методики її навчання, УДПУ імені Павла Тичини;
Ситник О.І. – кандидат географічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини (відповідальний секретар);
Кравцова І.В. – кандидат географічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини;
Козинська І.П. – кандидат географічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини;
Максютов А.О. – кандидат педагогічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини;
Запорожець Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини;
Герасименко О.В. – кандидат педагогічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини;
Безлатня Л.О. – кандидат географічних наук, доцент, УДПУ імені Павла Тичини;
Рожі І.Г. – кандидат педагогічних наук, викладач, УДПУ імені Павла Тичини;
Макаревич І.М. – кандидат педагогічних наук, викладач, УДПУ імені Павла Тичини;
Озерова Л.А. – викладач, УДПУ імені Павла Тичини;
Петричук О.І. – лаборант кафедри географії та методики її навчання, УДПУ імені Павла Тичини (технічний секретар).

Г35

Географія та екологія: наука і освіта : зб. матеріалів 8 Всеукр. наук.-практ. конф. (з міжнар. участю), м. Умань, 9-10 квіт. 2020 р. / Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ін-т педагогіки НАПН України, Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського [та ін.] ; [редкол: Браславська О. В. (відпов. ред.), Лаврик О. Д., Денисик Г. І. [та ін.]. – Умань : Візаві, 2020. – 228 с.

До збірника матеріалів конференції ввійшли доповіді та тези, якими охоплено широкий спектр географічних і екологічних досліджень. Під час роботи конференції висвітлено такі питання: інтеграція сучасної географічної освіти і науки у міжнародний простір; історія становлення географії на теренах європейського простору; фундаментальні та прикладні дослідження в географії: досягнення, проблеми, перспективи; екологічний моніторинг України та зарубіжних країн; активні форми і методи навчання географії та екології у закладах освіти.

УДК – 91:502/504:54]:001.8]](06)

ЗМІСТ

Браславська О.В., Кравцова І.В.

КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ УМАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	7
--	----------

Безверха Л.І.

АНТРОПОГЕННІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЙБІЛЬШИХ РІЧОК АЗІЇ	16
---	-----------

Безлатня Л.О., Макаревич І.М., Чернишова К.І.

ПРОБЛЕМИ ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ВІННИЧЧИНИ	22
--	-----------

Браславська О.В., Курус С.І.

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ПРОБЛЕМНИХ ЗАВДАНЬ З ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ	27
---	-----------

Гапонова Л.П.

МОНІТОРИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИКЛОПОЇДНИХ КОПЕПОД НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ	31
---	-----------

Герасименко О.В., Леута В.В.

АДАПТИВНІ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ ВИРОБНИЧИХ ТЕРИТОРІЙ М. УМАНЬ (НА ПРИКЛАДІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ)	34
--	-----------

Гончарук В.В., Макаревич І.М.

ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ДОВКІЛЛЯ	37
--	-----------

Денисик Г.І., Стефанков Л.І., Канський В.С.

ПОКИ ЩО НЕ ВИЗНАНІ, ОДНАК ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ	42
--	-----------

Душечкіна Н.Ю.

ЕКОЛОГІЧНА ЯКІСТЬ ПИТНОЇ ВОДИ ЧЕРКАСЬКОГО РЕГІОНУ	48
--	-----------

Душечкіна Н.Ю., Ляховський Я.Г.

ПРОБЛЕМА МАЛИХ РІЧОК НА ПРИКЛАДІ ПРИТОКИ РІЧКИ ПАЛАНКА	51
---	-----------

Запорожець Л.М., П'ятківський О.С.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ	55
--	-----------

Зеленська Л.І.

ГЕОГРАФІЧНИЙ КВЕСТ: ГРА ЧИ ЕФЕКТИВНЕ НАВЧАННЯ?.....	59
--	-----------

Зубкович І.В., Зубкович В.В.

ОЦІНКА ПРОСТОРОВО-ТИПОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ УГІДЬ БАСЕЙНОВОЇ СИСТЕМИ ОЗ. ОЗЕРЯНСЬКЕ (ВОЛИНСЬКЕ ПОЛІССЯ) ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ГІС-ТЕХНОЛОГІЙ	62
---	-----------

Ігнатишин В.В., Іжак Т.Й., Ігнатишин А.В., Ігнатишин М.Б.

ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ГЕОФІЗИЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ В ЗАКАРПАТСЬКОМУ ВНУТРІШНЬОМУ ПРОГІНІ	66
--	-----------

<i>Імангулова Т.В.</i>	
ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА УЧНІВ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	71
<i>Кисельов Ю.О., Шутак К.В.</i>	
ПОСЕЛЕНСЬКІ ГІДРОЕКОСИСТЕМИ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ	75
<i>Ковальчук І.П., Шевченко О.В., Ковальчук А.І., Влаєва Д.О.</i>	
ЦИФРОВЕ АТЛАСНЕ КАРТОГРАФУВАННЯ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ	78
<i>Козинська І.П.</i>	
ОСНОВНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ	83
<i>Кононенко С.І., Шемякін М.В.</i>	
ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ МОНІТОРИНГ СТАНУ ОБ'ЄКТІВ У ЗОНІ РИЗИКУ	88
<i>Копилець Є.В.</i>	
ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЛИНАРСТВА В ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧО-ПОШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	92
<i>Коптева Т.С.</i>	
ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРИВОРІЗЬКОЇ ЛАНДШАФТНО-ТЕХНІЧНОЇ СИСТЕМИ	95
<i>Кравцова І.В.</i>	
ВІЗІЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В СТРУКТУРІ САДОВО-ПАРКОВИХ ЛАНДШАФТІВ	100
<i>Криловець М.Г., Шустова В.С.</i>	
РОЛЬ ШКІЛЬНОГО КРАЄЗНАВСТВА І ТУРИЗМУ В СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ	103
<i>Курганевич Л.П., Іванов Є.А.</i>	
МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ: СТАН І ФУНКЦІОНУВАННЯ	107
<i>Лаврик О.Д., Цимбалюк В.В., Григоренко Д.В.</i>	
БЕЛІГЕРАТИВНІ ДОЛИННО-РІЧКОВІ ЛАНДШАФТНО-ТЕХНІЧНІ СИСТЕМИ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ	111
<i>Максютов А.О., Мельниченко В.А.</i>	
ОБ'ЄКТИ СВІТОВОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО	113
<i>Мартинюк В.О., Зубкович І.В., Андрійчук С.В.</i>	
БАТИМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ОЗЕР ВОЛИНСЬКОГО ПОЛІССЯ ДЛЯ ПОТРЕБ ЇХНЬОГО ЛАНДШАФТНОГО КАРТОГРАФУВАННЯ	116
<i>Мацко П.В., Загорулько Д.М.</i>	
ПРОСТОРОВИЙ РОЗПОДІЛ ГУМУСУ В ҐРУНТАХ ДПДГ «АСКАНІЙСЬКЕ» КАХОВСЬКОГО РАЙОНУ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	122
<i>Моргун Е.Н.</i>	
ЭКОЛОГИЯ В КОЧЕВОМ ОБРАЗОВАНИИ ЯМАЛЬСКИХ НЕНЦЕВ	124

<i>Мороз Л.М., Люленко С.О.</i>	
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА МОНІТОРИНГ ЧИСЕЛЬНОСТІ РІСА РІСА НА УМАНЩИНІ	128
<i>Назаренко Т.Г.</i>	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	131
<i>Науменко Н.В., Сологуб Н.С.</i>	
ОБРАЗОВАНИЕ В ИНТЕРЕСАХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ НА ФАКУЛЬТЕТЕ ЕСТЕСТВОЗНАНИЯ БГПУ ИМЕНИ МАКСИМА ТАНКА: ОПЫТ И ПРОБЛЕМЫ	135
<i>Озерова Л.А.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ТА НАУКОВИЙ ПРОСТІР	140
<i>Панкратенкова Д.О., Гнатик Я.А.</i>	
РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЛЬВІВЩИНИ	144
<i>Панкратенкова Д.О., Слободянюк А.С.</i>	
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В МЕЖАХ ДУНАЙСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА	147
<i>Подзерей Р.В.</i>	
СУЧАСНА ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ УКРАЇНИ	150
<i>Поштарук Л.І., Поштарук В.І.</i>	
СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ	153
<i>Поштарук Л.І.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ ГЕОГРАФІЇ	156
<i>Працьовитий М.М.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ ВЕЛИКОГО КОРДОНУ У ВИВЧЕННІ МІЖЗОНАЛЬНОГО ГЕОЕКОТОНУ «ЛІСОСТЕП-СТЕП» ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ	159
<i>Рожі І.Г., Мороз І.В.</i>	
ТУРИСТСЬКА ІНФРАСТРУКТУРА ЖАШКІВСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ	163
<i>Ситник О.І., Гринюк Т.С.</i>	
КОЛЬОРОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ГОЛОВАНІВСЬКОГО РАЙОНУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ	168
<i>Ситник О.І., Руда Л.А.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ТЕМПЕРАТУРНИХ УМОВ ТА РЕЖИМУ ЗВОЛОЖЕННЯ ТЕРИТОРІЇ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2018-2019 с/г РОЦІ	173
<i>Ситник О.І., Наріжна О.М., Лячинський С.С.</i>	
ІНВЕСТИЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ ЗВЕНИГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ТУРИСТИЧНО-ПРИВАБЛИВОЇ ТЕРИТОРІЇ	178

<i>Совгіра С.В.</i>	
ОБГРУНТУВАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ НА ПРИКЛАДІ КУРСУ «ХІМІЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»	183
<i>Сюткін С.І., Висторон О.М.</i>	
РЕГІОНАЛЬНЕ ЛІСОКОРИСТУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ СУСПІЛЬНО- ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	187
<i>Хлевнюк О.Я.</i>	
ВИШИТА ІКОНА ЯК ДУХОВНИЙ ФЕНОМЕН ГАЙВОРОНЩИНИ	190
<i>Чубрей О.С.</i>	
ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ	193
<i>Шабаш С.П., Белікова М.С.</i>	
ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	197
<i>Шищенко П.Г., Гавриленко О.П.</i>	
ВНЕСОК О.М. МАРИНИЧА В КОНСТРУКТИВНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ (ДО 100- РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)	200
<i>Штангей С.В.</i>	
СУЧАСНІ ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ	205
<i>Яценко В.С.</i>	
ПЕРЕДІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ВІДДІЛУ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ В ІНСТИТУТІ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ	208
<i>Korchak Y.</i>	
INFORMATION DESIGN GEOGRAPHIC STUDENTS	211
<i>Makarevych I.M., Honcharuk V.V.</i>	
FORMATION OF INFORMATION COMPETENCE STUDENTS DURING STUDY OF GEOGRAPHY	212
<i>Shcherban I.Yu., Petrychuk O.I., Pylypchuk H.S.</i>	
HUMANS INFLUENCE ON GLOBAL WARMING	216
<i>Sytnyk Ivan</i>	
PALM COVE THE PEARL OF NORTHERN QUEENSLAND'S	219

*Безлатня Л.О., к.геогр.н., доц.
кафедри географії та методики
її навчання УДПУ імені Павла Тичини
Макаревич І.М., к.п.н., викл.
кафедри географії та методики
її навчання УДПУ імені Павла Тичини
Чернишова К.І., студент
УДПУ імені Павла Тичини
e-mail: libovbezlatnya@gmail.com*

ПРОБЛЕМИ ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ВІННИЧЧИНИ

Серед низки найважливіших екологічних проблем України, вирішення яких передбачається у схвалених 5 березня 1998 р. Верховною Радою України «Основних напрямках державної політики у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» є збереження ландшафтного різноманіття. Практичне втілення цього важливого завдання направлене на виконання прийнятої в 1995 р. на Міжнародній конференції Європейських країн в Софії «Загальноєвропейської стратегії в галузі біологічного і ландшафтного різноманіття», на її основі розроблено «Європейську ландшафтну концепцію», яка схвалена на науковій конференції представників країн-членів Ради Європи в 1998 р. у Флоренції [2].

Такий масштабний інтерес до ландшафтів і ландшафтознавства зумовлений головним чином ускладненням екологічних умов у більшості країн, необхідністю наукового обґрунтування заходів щодо раціонального використання та збереження ландшафтів.

Для України «проблема різноманіття» особливо актуальна, бо на її території на даний час збереглась тільки третина природної рослинності і до того ж в дуже трансформованому вигляді. За час , що пройшов від першого (1980 р.) видання Червоної книги до другого (1994 р., «Тваринний світ»; 1996 р., «Рослинний світ»), кількість занесених до неї видів рослин і тварин збільшилась аж в чотири рази. Кількість видів рослинного світу у третьому (2009 р.) порівняно з другим виданням збільшилась на 285 видів, кількість видів тварин збільшилась на 160 видів.

Причина такої загрозової екологічної ситуації проста: біологічне різноманіття видів диких рослин і тварин визначається ландшафтним різноманіттям. При невпинному скороченні природних ландшафтів, які є місцем проживання рослин і тварин, зникають представники їх флори і фауни.

При розгортанні досліджень ландшафтного різноманіття слід враховувати сучасний стан вивченості ландшафтів України. Ландшафтні дослідження в Україні; були започатковані в кінці XIX – на початку XX ст. видатними вченими: В. В. Докучаєвим, В. І. Вернадським, Г. М. Висоцьким, П. А. Тутковським, І. Г. Танфільєвим, А. М. Красновим, Л. С. Бергом, С. Л. Рудницьким. Створення Академії наук України в 1918р. сприяло розгортанню ландшафтознавчих досліджень. Масштабні ландшафтознавчі дослідження проводилися і проводяться починаючи з 70-х років, виконуються географами НАН України.

Найважливіші здобутки ландшафтознавства в Україні досягнуто в таких основних напрямках: вивчення морфології ландшафтів, їх походження, класифікація та картографування, аналіз основних компонентів природно-територіальних комплексів, ландшафтоутворюючих факторів і процесів та їх ролі в ландшафтогенезі, дослідження геофізики і геохімії ландшафтів, розробка теорії і методів досліджень; палеоландшафтознавство; роль антропогенних факторів: ландшафтна екологія; фізико-географічне районування на ландшафтно-генетичній основі; прикладне ландшафтознавство (в сільському господарстві, зокрема в контурно-меліоративному землеробстві, боротьбі з негативними фізико-географічними процесами, територіальному проектуванні, пошуках корисних копалин, ландшафтній екології, охороні природи та ін.).

На основі узагальнення знань про ландшафти України можна стверджувати, що її територія має значне ландшафтне різноманіття [1, 7]. Це зумовлено положенням України в чотирьох ландшафтних зонах і в двох гірських регіонах та тривалим і глибоким впливом людської діяльності на природне середовище. Так, зокрема Побузьке Полісся вбирає в себе відому Летичівську низовину і частину долини річки Південний Буг від с. Іванів до

с. Коло-Михайлівка і далі на схід через села Сиваківці, Турбів, Вахнівка, середню і нижню течію річки Соб у Вінницькій області. Це прадавні долини стоку льодовикових вод. Талі води виповнили існуючі тут пониження пісками, а неглибоке залягання фундаменту Українського кристалічного масиву та наявність Південного Бугу з допливами зумовили високий рівень ґрунтових вод. Все разом змодельовало умови формування поліських ландшафтів у центральному лісостепу. Як наслідок – широке розповсюдження заболочених понижень, лучно-болотних і ясно-сірих супіщаних і піщаних лісових ґрунтів, своєрідних лісових масивів (54% території), що за своєю структурою є аналогами мішано-лісових. Крім дуба черешчатого, грабу звичайного, сосни звичайної та ялини європейської (штучні насадження) тут зустрічаються типові представники поліської флори – береза пухнаста, в підліску верес, у трав'яному покриві кам'яниця, грушанка однобока, півники сибірські, гвоздика розкішна, валеріана, стародуб. В минулому широко розповсюджені тут соснові бори дали назви селам Борівці, Приборівці, Сосонка, Медвідка [4, 5].

У зміні структури ландшафтів України та їх властивостей велика роль належить антропогенній діяльності. Особливо великого впливу зазнали сільськогосподарські землі, ліси, урбанізовані території, ландшафти регіонів природних і техногенних катастроф. Впродовж тривалого часу головна увага приділялася дослідженню природно-територіальних комплексів та їх відновлювальним варіантам і мало враховувалася їх антропогенізація. В останній період щодо цього є певні зрушення і позитивні результати [4].

Існують різні погляди щодо місця і ролі АПТК в загальних класифікаціях ландшафтів. Так за думкою Ф. М. Мількова [8] вони «...утворюють особливий порядок або ряд, рівнозначний в таксономічному відношенні порядку природних ландшафтів. Вони мають свої класи ландшафтів, які відрізняються від класів природних, свої типи: зонально-поясні, місцевостей та урочищ». П. Г. Шищенко [9] у межах видів ландшафтів виділяє «певні виробничі варіанти» і відзначає, що «поява виду ландшафту, відмінного від природного, пов'язана з корінною перебудовою його структурно-функціональних зв'язків».

Г. І. Денисик [4] вважає, що тісний взаємозв'язок «антропогенних комплексів з природними визначається тим, що перші, здебільшого, є структурною частиною природних ландшафтів високого таксономічного рангу».

За функціональною ознакою у межах відповідних генетичних груп виділяються промислові, селитебні, дорожні, гідротехнічні, сільськогосподарські, рекреаційні та інші АПТК. Крім того, існує значна кількість антропогенно змінених ПТК, які не мають певного функціонального призначення, а виникли як зворотна реакція природного середовища на господарську діяльність людини.

Звичайно, зустрічаються АПТК, виникнення яких обумовлено спільною дією різних антропогенних чинників. В таких випадках слід враховувати роль та силу впливу кожного з факторів у формуванні АПТК.

У ландшафтній структурі міст Поділля переважають малоповерховий, багатоповерховий, промислово-селитебний, водно-рекреаційний і садово-парковий типи ландшафтів.

У містах регіону садово-парковий тип ландшафту активно формується з XVII-XVIII ст. Сьогодні сади і парки, лісопарки займають до 12-18% їх території і відіграють помітну роль у ландшафтній структурі міст. Здебільшого – це оригінальні зразки садово-паркової архітектури з багатим набором дерев і кущів, інколи мальовничими галявинами (м. Кам'янець-Подільський, Вінниця та ін.), ігровими атракціонами і водоймами (м. Летичів) тощо. Своєрідні риси садово-паркового типу, а інколи і всього міського ландшафту створюють також оригінальні архітектурні споруди (міста Кам'янець-Подільський, Бар та ін.) [5]. Здебільшого, це оригінальні зразки садово-паркової архітектури з багатим видовим складом місцевих та інтродукованих дерев і кущів, полян і водойм, концертних та спортивних майданчиків тощо. Наявність останніх, а також густа мережа пішохідних доріг, оглядових майданчиків збільшує кількість та площі ландшафтно-техногенних комплексів у порівнянні з водно-рекреаційним типом селитебного ландшафту. Разом із тим, ці два типи характеризуються максимальним озелененням, «відкритими» ґрунтами, фауністично багатими біоценозами [4].

Одним із найбільших (як за площею, а також інтенсивністю використання) є П'ятничанський ліс, в межах якого виділяють парк та лісопарк. За фізико-географічним районуванням він розташований у межах Барсько-Літинського району Середньопобузької височинної області Дніпровсько-Дністровського лісостепового краю і представлена ландшафтними комплексами горбисто-пасмової височини, сильно почленованої річковою та яружно-балковою мережею, перекритою лесами з сірими лісовими ґрунтами під грудями.

Ряд сприятливих передумов (різноманітність ландшафтної структури; сприятливі кліматичні умови; наявність значної кількості аквальних ландшафтних комплексів) дозволяють використовувати садово-паркові ландшафти переважно для рекреаційних потреб. У рекреаційному відношенні майже всі урочища ландшафту придатні для відпочинку і туризму.

З метою збереження ландшафтного різноманіття України заповідні території різного рангу мають бути в кожному із 275 фізико-географічних районів, що виділені на ландшафтній основі, в кожному фізико-географічному краї (їх в Україні – 14) доцільно мати біогеографічні заповідники.

На даний час розроблена перспективна мережа природних заповідників, національних природних парків і біосферних заповідників та план існуючих заповідних об'єктів.

Вирішення проблеми охорони існуючих об'єктів натуральної природи, розширення їх площ та збереження кількості, удосконалення мережі, по суті, є збереженням натурального (корінного) генофонду природи Поділля, створює можливості його збагачення в майбутньому.

Кращий шлях збереження ландшафтів – їх раціональне, наукове обґрунтоване використання. Кожен територіальний проект, пов'язаний з природокористуванням, має проходити екологічну експертизу.

Проблема різноманіття ландшафтів, їх раціонального використання і збереження має набути в Україні державної ваги.

Вивчення ландшафтів як цілісних систем, особливо у взаємодії між

натуральними (корінними) і антропогенними ландшафтними комплексами – це уже новий рівень розвитку ландшафтознавства.

Список використаних джерел

1. Географічна енциклопедія України: у 3 т. / Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана. К.: «Українська Радянська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1983-1993. Т. 1-3.
2. Гродзинський М.Д., Шищенко П.Г. Збереження та відновлення ландшафтного різноманіття в контексті сталого розвитку: Проблеми сталого розвитку України. К., 1998. С.194-210.
3. Гродзинський М.Д. Основи ландшафтної екології. К.: Либідь, 1993. 224 с.
4. Денисик Г.І., Воловик В.М., Кирилюк Л.М. Нариси з антропогенного ландшафтознавства: навчальний посібник / за заг. ред. Вінниця: Арбат, 1999. 535с.
5. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. Вінниця: Арбат, 1998. 527с.
6. Денисик Г. І. Антропогенне ландшафтознавство: навч. посіб.: в 2 ч. Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і К», 2012. Ч. I: Глобальне антропогенне ландшафтознавство 336 с.
7. Маринич А.М., Пашенко В.М., Шищенко П.Г. Ландшафты и физико-географическое районирование: Природа Украинской ССР. Київ: Наукова думка, 1985. 222 с.
8. Мильков Ф.Н. Физическая география. Учение о ландшафте и географическая зональность. Воронеж: Изд-во ВГУ, 1986. 328 с.
9. Шищенко П.Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании: монография. Киев: Фитосоциоцентр, 1999. 284 с.

*Браславська О.В., д.п.н., проф.,
зав. кафедри географії та методики її
навчання УДПУ імені Павла Тичини
e-mail: oksana.braslavska@udpu.edu.ua
Курус С.І., студент
УДПУ імені Павла Тичини*

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ПРОБЛЕМНИХ ЗАВДАНЬ З ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Формування географічних знань потребує певної послідовності, яку забезпечує система проблемних завдань, кожне з яких поступово ускладнюється і тим самим веде до зростаючого напруження розумових сил й пізнавальної активності учнів. А.М. Алексюк, Д.Б. Ельконін, В.А. Крутецький